

Tweemaandelijke uitgave Protestantse Gemeente Wassenaar • nr. 28 • oktober/november '16 • www.pkn-wassenaar.nl

In dit nummer

Pagina 3:

Tweegesprek

De ouderlingen Conny Koets en Rick van Keulen spraken met elkaar over tolerantie naar aanleiding van de terreurdreiging. "Moed moet."

Pagina 4:

Pieta van der Vis

Meer dan 33 jaar was ze lid van de kerkenraad. Nog steeds doet ze werk op de achtergrond. "De kerk voelt als een warme deken."

Pagina 4:

Lutherjaar

400 jaar na de reformatie herdenken we ook in onze kerk Maarten Luther, onder andere in de Koorruïne: "Luther is belangrijk".

Pagina 6:

Gemeenteleden

De wekelijkse kerkgang is geen vanzelfsprekendheid maar als ze gaan, is dat bewust. Een interview met betrokken kerkleden.

Pagina 7:

Kerk & Kunst

Een ode aan de schepping. Dat is wat Mieke van Doornik wil uitdrukken met haar schilderijen, binnenkort te zien in de Messiaskerk.

Denkend over God en mij

J.W. Schulte Nordholt

Als ik God zeg dan bedoel ik niet al de bomen met hun hoofd omhoog, en de zon niet met zijn gouden oog, en de hemel niet en het verschiert,

en niet binnenin het warm gevoel als ik aan de grens des levens sta, en het duister niet waarin ik ga. God ik weet het niet wat ik bedoel.

Ik bedoel, want eindeloos probeer ik te zeggen wat ik zeggen wil, ik bedoel een licht dat niet bestaat,

ik bedoel een goddelijk gelaat dat onzichtbaar is, de stem zo stil dat ik hem niet hoor als ik hem eer.

Verslag van een Indonesië-reis

Pulang kampung: terug naar huis

Dominee Jilles de Klerk keerde deze zomer met zijn gezin terug naar Indonesië, naar de plek waar hij woonde en werkte van 2000 tot 2006. Wat is er veranderd en wat niet? Een reisimpressie.

Door Jilles de Klerk

'Pulang kampung!', roept onze oudste dochter als het vliegtuig landt: 'We gaan naar huis!' We keren terug naar Makassar (Indonesië) waar we van 2000 tot 2006 woonden en werkten. Er is veel veranderd. Makassar is drukker, voller, hectischer geworden. Meer shopping malls, meer hoteltorens, meer auto's, brommers en (inmiddels gemotoriseerde) fietstaxi's. In een langzaam lint kruipen ze luid toeterend door de straten. Leve de economische vooruitgang.

Hoge komaf

In Mamasa, acht uur rijden van Makassar, lijkt minder veranderd. Tijdloze groene sawahs met modderende waterbuffels omgeven het stadje. De adat (traditionele cultuur) is hier nog sterk. Ons bezoek valt samen met de synodevergadering van de kerk. Ik kom er niet onderuit een Bijbelstudie te leiden. Ik stel een vraag, iemand wil reageren, maar ik word aan mijn mouw getrokken. Een man links van mij wil wat zeggen. Hij is, zo blijkt, oud-synodevoorzitter en van hoge komaf. Ondenkbaar dat hij niet als eerste het woord zou krijgen.

Jezus-beeld in Tana Toraja

Een verandering in Mamasa is wel de komst van een moskee. Vijf keer per dag klinkt ooverdovend de oproep tot gebed over de stad. Mensen zeggen zich er niet aan te storen. Opvallend genoeg vindt een moslima het te ver gaan. De Koran schrijft alleen de oproep tot het gebed

voor, zegt ze. Vanuit de moskee schalt ook het gebed zelf. Maar een gebed moet je niet van de daken schreeuwen. Dat is voor de kring van gelovigen in de moskee, vindt ze.

>> Lees verder op pagina 3

Bazaar en veiling

Zaterdag 1 oktober wordt van 10.00 tot 16.00 uur de jaarlijkse bazaar in de Messiaskerk gehouden. In de dagen daarvoor worden goede en bruikbare spullen ingezameld en door meer dan honderd vrijwilligers gesorteerd en in de voorhal en de kerkzaal uitgesteld, genoeg om een compleet huis mee in te richten. Er wordt ook een grote loterij gehouden en er zijn olieballen, broodjes vis, cake en koeken.

Op de avond ervoor, vrijdag 30 september, is er een veiling van de kostbaarste spullen, zoals antiek, zilver, porselein, schilderijen en opmerkelijke kunstvoorwerpen. De veiling start om 19.30 uur.

Colofon

Dit informatieblad is een uitgave van de Protestantse Gemeente Wassenaar en verschijnt eenmaal per twee maanden.

Oplage:
1.650 exemplaren

Redactieadres:
Protestantse Gemeente Wassenaar
Kerkelijk bureau
Schoolstraat 4
2242 KH Wassenaar
gemeentenieuws@pkn-wassenaar.nl
www.pkn-wassenaar.nl
(070) 511 40 68

Openingstijden kerkelijk bureau:
Maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag
van 9.00-12.00 uur

Rekeningnummers:
NL50 FVLB 0699 8411 19
t.n.v. Protestantse Gemeente te
Wassenaar (kerkelijke bijdrage en
collectebonnen)

NL95 RABO 0128 0850 02
t.n.v. Diaconie Protestantse Gemeente
Wassenaar (diaconale giften en giften
kerkwebradio)

NL57 FVLB 0635 8167 25
t.n.v. Protestantse Gemeente Wassenaar
inzake kerkblad voor een vrijwillige
bijdrage

Redactie en redactieraad:
Nelleke van Duijn, Henk Hogewoning
(eindredactie), Rick van Keulen, Jilles de
Klerk, Marianne Mewissen, Kees Mos en
Maarten Steenbakker

Redactionele ondersteuning:
Ellen van der Vis en Ina van der Plas

Post voor de redactie:
gemeentenieuws@pkn-wassenaar.nl
of per post naar het kerkelijk bureau
(zie boven)

Realisatie en druk:
Station Drukwerk, Katwijk

(advertenties)

Ook dit jaar verzorgen wij graag uw aangiften.
Goed, voordelig en vertrouwd!

NR
MAATSCHAP REMMERSWAAL
accountants • belastingadviseurs
Maakt werk van uw zaak
Raadhuislaan 4 | 2242 CP Wassenaar | (070) 511 93 43
info@maatschap-remmerswaal.nl | www.maatschap-remmerswaal.nl

Beveiligingen
deskundig & betrouwbaar
Van Zuylen van Nijeveltstraat 244/246, 2242 LL Wassenaar

AMI BV
Beveiliging
Data
Electrotechniek
Telecom
EIB systemen
www.i-ami.nl
070-511 67 38

Wekelijkse en maandelijkse activiteiten

	Activiteit	Locatie	Contactpersoon
Maandagavond Wekelijks	Cantorij, 19.30-21.30 uur	Kievietkerk	mw A. Jansen-Kot T (0252) 222 259
Dinsdagochtend Wekelijks	Openstelling kerk, 10.30-12.30 uur	Dorpskerk/Stiltecentrum	mw K. Taal T (070) 511 12 49
Woensdagochtend Wekelijks	Ochtendgebed, 10.00 uur	Kievietkerk	mw Sh. Keilholz T (070) 517 52 09
Woensdagmiddag September t/m mei 1x per twee weken*	Altijd Welkom, 14.30-16.30 uur	Messiaskerk	mw G. van Kesteren T (070) 514 46 33
Woensdagavond Wekelijks	Cantorij, 20.00-22.00 uur	Dorpskerk	R. Jansen T (0252) 222 259
Woensdagavond Wekelijks	Cantorij, 20.00 uur	Messiaskerk	C. van Delft T (071) 401 24 20
Donderdagavond Oktober t/m maart*	Koorruïne-avonden, 20.15 uur	Koorruïne Dorpskerk	mw M. Karman T (070) 511 57 05
Vrijdagochtend 2e vrijdag van de maand	Zangmorgen, 10.30-11.30 uur	Van Ommerenpark	mw N. van Duijn T (070) 511 62 15
Vrijdagmiddag Wekelijks	Viering, 16.00 uur	Duinsteede	mw H. Postma T (070) 754 33 33
Vrijdagavond Wekelijks	Weeksluiting, 19.00 uur	Sophieke Huis/Theaterzaal	ds. J.A.D. van der Boon T (070) 517 11 48
Vrijdagavond Wekelijks*	Rejoice, 19.30-20.30 uur	Messiaskerk	J. van den Akker T (070) 517 97 90
Zondagmiddag 3e zondag van de maand	Tea In(n), 14.30 uur en Muziek Matinee (MMM), 15.30 uur	Messiaskerk	J. Mewissen T (070) 511 50 31

* Zie voor de data het programmaboekje en/of de website www.pkn-wassenaar.nl

Bijzondere activiteiten

	Activiteit	Locatie	Contactpersoon
Dinsdag t/m donderdag 27 t/m 29 september	Bazaar: inleveren goederen, 19.00-20.30 uur	Messiaskerk	Peter van Ede T 06-11 34 37 97 Hilde Westera T 06-12 71 00 44
Vrijdag 30 september	Bazaar: kijkavond, 18.30-19.30 uur	Messiaskerk	Peter van Ede T 06-11 34 37 97 Hilde Westera T 06-12 71 00 44
Vrijdag 30 september	Bazaar: veiling, 19.30 uur	Messiaskerk	Peter van Ede T 06-11 34 37 97 Hilde Westera T 06-12 71 00 44
Zaterdag 1 oktober	Bazaar, 10.00-16.00 uur	Messiaskerk	Peter van Ede T 06-11 34 37 97 Hilde Westera T 06-12 71 00 44
Maandag 10 oktober en dinsdag 11 oktober	Kerkenexcursie Adelbert College	Dorpskerk	
Dinsdag 11 oktober	Gemeenteavond Messiaskerk, 20.00 uur	Messiaskerk	scribamessiaskerk@gmail.com
Zaterdag 15 oktober	Opening expositie Kerk en Kunst, 15.00 uur	Messiaskerk	Maria Metz T (070) 511 12 18
Maandag 17 oktober	Informatieavond Lutherreis, 20.00 uur	Messiaskerk	Anneke Prins E mgmprins@hetnet.nl
Woensdag 9 november	Lezing Kerk en Israël, 14.00 uur, door J. Wesseling	Messiaskerk	Elly Schipper T (070) 511 19 70
Woensdag 16 november	Lezing Kerk en Israël, 20.00 uur, door H. Ziekenoppasser	Koorruïne Dorpskerk	Elly Schipper T (070) 511 19 70
Woensdag 23 november	Lezing Kerk en Israël, 14.00 uur, door J. Wesseling	Messiaskerk	Elly Schipper T (070) 511 19 70

KAAS EN DELICATESSEN
EUROFROMAGE
Elke dinsdag op de
markt in Wassenaar!

Nils Holger Moormann *Bookinist* bij Haasnoot interieurs in Wassenaar.
haasnoot interieurs
Langstraat 29 Wassenaar / haasnoot.com

Liesbeth Köhlenberg
tuinontwerp- en adviesburo
tel. 070 5140 660
www.lkohlenbergtuinen.nl

Reis naar Indonesië

Immens kruis

We reizen door naar Tana Toraja. Vanaf een bergtop begroet ons een Jezusbeeld, groter dan dat van Rio. Op een andere berg staat een immens kruis. Het statement is duidelijk: deze regio is christelijk, hier heerst de kerk. Het is een houding die makkelijk tot een religieuze concurrentiestrijd kan leiden. Op de school waar wij werkten, werd een andere weg geleerd en voorgeleefd: die van de interreligieuze dialoog en samenwerking. Christenen en moslims moeten sámen opkomen voor godsdienstvrijheid, verdraagzaamheid en verzoening. Mijn vrouw is tijdens de vakantie druk met een conferentie op Ambon waar zulke samenwerking gepraktiseerd en gestimuleerd wordt.

Ook in Tana Toraja gaat het economisch beter. Opvallend genoeg leidt dat niet tot een afname, maar tot versterking van de adat. De traditionele begrafenissesten nemen in aantal en grootte toe. Tientallen buffels en honderden varkens worden daarbij geslacht. Modernisering is er wel: we maken mee dat zo'n ritueel vanuit een drone wordt gefilmd! Verwanten zijn verplicht bij te dragen in de kosten.

Ze steken zich vaak diep in de schulden. Niet meedoen is geen optie, want dat betekent uitstoting uit de familie. Zo nemen de doden de economische vooruitgang mee het graf in.

Hoopvolle signalen

Van de doden naar de levenden. We ontmoeten veel oud-studenten. Ze zijn ouder, volwassener, zelfstandiger geworden. Ze doen goede dingen. Een oud-student ontplooit initiatieven om de armen te ondersteunen. Het diaconaal bewustzijn is in veel gemeenten gering. Geld stopt men liever in vergroting van het kerkgebouw. Dan ziet iedereen dat het de kerk goed gaat. Hij heeft in zijn gemeente een fonds gesticht voor studiebeurzen aan jongeren uit armere gezinnen. Ook kookt een groep vrouwen maaltijden voor minderbedeelden. Leiders met hart en oog voor de kleine man kunnen zo het verschil maken. Gelukkig zijn er daar steeds meer van. Het zijn hoopvolle en moedgevende signalen in een land waar nog veel moet gebeuren.

'Pulang kampung', denk ik als ons vliegtuig op Schiphol landt. We zijn weer thuis.

Nieuwe kerkelijke organisatie krijgt steeds meer gestalte

In de zomermaanden is hard gewerkt om in september te kunnen starten met de nieuwe gemeenschappelijke kerkenraad en de nieuwe organisatie van onze kerkelijke gemeente. Tijdens de gemeenschappelijke kerkdienst op 25 september is hierover meer bekend geworden.

Door Hans van Kesteren

Naast het moderamen van de algemene kerkenraad (Henk Meeldijk, Jilles de Klerk, Maarten Ouwens, Fokko van Duynen en Yves Boeltjes de Vries) en de informateurs die op zoek gingen naar nieuwe kerkenraadsleden, hebben ook Conny Koets en ondergetekende zich ingezet.

Al deze vrijwilligers werkten met een stappenplan, dat de volgende elementen bevatte:

- Een nieuwe plaatselijke regeling die op basis van de kerkorde aangeeft hoe taken en verantwoordelijkheden worden verdeeld. Er is een officiële juridische versie en een praktische handleiding die een leesbare samenvatting geeft.
- De invulling van de kernfuncties in de nieuwe kerkenraad waaronder de voorzitter en scriba, de wijkraadvoorzitters, de voorzitters van het college van diakenen en de kerkrentmeesters en de voorzitters van de nieuwe commissies. De advies- en benoemingscommissie heeft eind augustus haar advies uitgebracht aan de AKR.

- Voor de nieuwe commissies Eredienst, Leerhuis, Communicatie en Kerk en Samenleving zijn opdrachten geformuleerd die deze commissies houvast geven bij de organisatie van hun werk. De doelstellingen van de commissies zijn eerder dit jaar geformuleerd in het rapport van de commissie PGWT.
- Er is een toerustingsplan om te zorgen dat de nieuwe organisatie een goede start kan maken. Pim Visser is bereid om zo nodig de nieuwe organisatie te begeleiden.

Gemeenschappelijke dienst

Op 13 september heeft de algemene kerkenraad de zaken afgerond die nodig zijn om de formele juridische stappen te kunnen zetten. Dat betekent dat de wijkkerkenraden zich daarna conform de kerkorde hebben opgeheven. In de nieuwe organisatie keren daar wijkraden voor terug. Op zondag 25 september tijdens de gemeenschappelijke kerkdienst in de Kievietkerk werd de kanteling van de organisatie gemarkeerd en werden de nieuwe kerkenraadsleden voorgesteld.

"Een reorganisatie neemt veel tijd," geeft de algemene kerkenraad aan. "De kanteling van de organisatie is daarbij slechts een mijlpaal. In de nieuwe organisatie zullen we elkaar anders en beter leren kennen. Bij het samendoen werken we ook aan het wederzijds vertrouwen en de eenheid van de gemeente. Wij rekenen op u allen."

Conny Koets en Rick van Keulen

Tweegesprek over tolerantie

Vreest niet en moed moet

Rick van Keulen en Conny Koets hadden een tweegesprek over tolerantie naar aanleiding van de terreurdreiging in het vrije westen. Een verslag.

In de Bijbel schijnt de aanmoediging 'Vreest niet' meer dan 365 keer voor te komen, voor iedere dag minstens een keer deze troostende woorden. Maar terreur, de dreiging met aanslagen, het ter discussie stellen van aspecten van onze eigen westerse cultuur, aspecten die wij hele normale verworvenheden vinden, doen iets met Rick van Keulen. Naar aanleiding hiervan sprak hij met collega-ambtsdrager Conny Koets, met als centrale vraag: moet ik nou zo tolerant zijn dat ik intolerantie accepteer en respecteer?

Aanslagen

Rick: "Conny, allereerst: wat ontzettend leuk om dit gesprek met jou te hebben. Als advocaat en zeer betrokken bij Amnesty International maken recht en onrecht denk ik een groot deel van jouw dagelijks bestaan uit."

Conny: "Zelfde voor mij, Rick, naast je kerkelijk ambt en je baan als beleidsmedewerker, ken ik je van de vrijwillige palliatieve zorg waarbij je in een hospice zonder aanzien des persoons en zonder oordelen veel (dankbaar) werk verricht."

Rick: "Twee recente gebeurtenissen spelen voor mij een grote rol. Een is de oproep van IS om aanslagen te plegen op de GayPride en tegen homoseksuelen in het algemeen, en een andere is een ervaring op mijn werk, overigens van geheel andere orde. Tijdens een gesprek met collega's komt naar voren dat ik (jeugd)ouderling ben en een collega roept uit: 'Hé, ouderling? Jij bent toch homo?!' Twee verschillende

situaties waar de begrippen 'tolerantie en respect' in naar voren komen. Moet ik nog tolerant zijn tegen een godsdienstige groepering die 'mij' dood wil hebben om wie ik ben. En welk (on)begrip is er in onze eigen cultuur voor medemensen die anders zijn, van welke minderheid dan ook?"

Vrijheid inperken

Conny: "Soms bekruipt mij de angst dat sluipenderwijs mijn vrijheid zal worden beperkt als ik tot het uiterste wil gaan in het respecteren van gewoontes en denkbeelden van anderen. We kunnen er toch niet omheen... Er gaat geen dag voorbij of er vindt wel ergens een aanslag plaats in naam van de islam. Ik vrees dan wel degelijk. Waar was Gods bescherming in Parijs, Brussel, Ankara, en, nota bene voor die priester in de kerk in Normandië afgelopen juli, die werd onthoofd omdat hij christen was? Vrouwenonderdrukking, haat tegen homo's, joden, christenen, ongelovigen. Aanvallen tegen onze manier van leven."

Rick: "Ik onderschrijf jouw idee om toch te leven volgens de regels van naastenliefde en de universele verklaring van de rechten van de mens. Maar de vrees bestaat bij mij dat ik daarmee het paard van Troje binnenhaal. Dat ik, door te tolereren om vredeswil, het kwaad veel te ver laat komen. Ik ben in de afgelopen maanden tot de conclusie gekomen dat ik eigenlijk helemaal geen levensovertuiging respecteer die mij en de mijnen veracht."

De conclusie van het gesprek: 'Vreest niet' betekent misschien voor Conny en Rick: de moed hebben om te geloven dat vergeving, geen kwaad met kwaad vergelden, niet het zwaard oppakken, uiteindelijk, op de lange duur, sterker zijn dan de wet van het zwaard. Moet moed? Ja... Moed moet!

VAN EDE

INTERNATIONAL MOVING

VERLENGDE HOGE KLEI 60 - WASSENAAR - HOLLAND

WWW.VANEDE.COM - T.(070) 511 34 26

STERK IN VERHUIZEN.

SINDS 1923

“We moeten veel meer lachen met elkaar”

Wat is dat voor iemand die 33 jaar onafgebroken ouderling is geweest? Pieta oogt veel jonger dan haar leeftijd. Ze heeft een zonnig humeur. Maar na een periode waarin het wat minder ging met haar gezondheid, heeft zij afscheid genomen van de kerkenraad van de Dorpskerk en van het bezoeken van vooral de oudere gemeenteleden.

Door John Mewissen

Heel veel bezoeken heeft zij afgelegd. Het kennismakingsbezoek was soms spannend: “De vrouw in het ambt moest haar positie veroveren. Je moest eerst een relatie proberen op te bouwen voordat je over het geloof begon en dan nog moest je tactvol zijn en anderen in hun waarde laten. Ik was nooit belerend. Wanneer de mensen aan het eind van een kennismakingsgesprek vroegen of ik terug wilde komen, gaf dat mij de kracht om door te gaan met het bezoekerswerk.”

Door haar ervaring in het pastoraat en haar grote netwerk was Pieta een vraagbaak voor velen. Ze heeft met tal van mensen samengewerkt en bewaart vooral goede herinneringen aan Piet Taal, met wie ze veel uitvaartdiensten deed.

Zie jij veranderingen in de kerk?

“De kerkgang loopt terug. Gelukkig is er altijd een vaste kern van vooral ouderen, een hechte groep. Ik ga wekelijks naar de kerk en voel dat als een warme deken. Ik ging ook als ik zelf geen dienst had. Dat is met de jongere ambtsdragers niet meer zo. Ze blijven ook niet zo lang.”

Hoe zie jij de toekomst van de kerk?

“Ik maak mij zorgen als er een kerk gesloten moet worden. Mensen zijn verknocht aan een gebouw, aan hun eigen gemeenschap, maar... er komt altijd een oplossing!”

De cantorij

“Heel wat dirigenten heb ik meegemaakt,”

zegt Pieta over de cantorij. “Toon Hagen, Jan van Biezen, Wim Landsman, Rijk Jansen. Ik zorg voor koffie en koekjes. Ze noemen me moeder-overste. Helaas gaat mijn stem achteruit. Nu zing ik niet meer mee. Wel jammer.” Pieta was ook een gewaardeerd lid van het team dat de zang-

diensten in het Sophiekehuis verzorgt. Bij tal van activiteiten in de Dorpskerk weet men Pieta te vinden.

Ze maakt prachtige kaarten die de wekelijkse bloemengroet vergezellen. Ze figureert in de jaarlijkse kerstfilm, bijvoorbeeld als breiend omaatje met haar kleindochter. Ze streek en bewerkte met stijfjes de bef behorend bij de toga van de predikant. Ze maakte desnoods een nieuwe, want een dominee moet er goed uitzien. Het nieuwe liturgische gewaad vindt ze minder mooi.

Waardering

Pieta kreeg van het Rode Kruis afdeling Wassenaar de gemeentelijke legpenning en werd gekozen tot vrijwilliger van het jaar. Ze was een gewaardeerd lid van de oudercommissie van de Den Deylschool.

Luther, de Koorruïne en wij in het nieuwe seizoen

Het programma van het seizoen 2016-2017 van de Koorruïne, het culturele programma van Dorpskerk en Kievietkerk, is vastgesteld. De programmaboekjes liggen klaar, in de kerken, in de bibliotheek, bij boekhandel De Kler. In het nieuwe seizoen zal aandacht worden besteed aan vele zaken, maar ook aan Maarten Luther.

Door Bert Bos

In 1517 spijkerde Maarten Luther zijn stellingen aan de slotkapel van Wittenberg. Deze daad geldt als het begin van de reformatie, waarmee Luther aan de wieg staat van de protestantse kerken van Nederland. Daarom is 2017 een herdenkingsjaar van Luther. In verband hiermee is er een lezing en er komt een toneelvoorstelling. Dit jaar is er al veel aandacht besteed aan Luther, ook in dit kerkblad. Volgend jaar zult u nog veel meer over hem kunnen horen en lezen

op radio, tv en internet. Want Luther is belangrijk.

Boeken en pamfletten

Het is niet heel gemakkelijk om Luther te begrijpen. Hij heeft ontzaglijk veel geschreven, boeken en pamfletten. Wat is het bijzondere aan zijn denken, wat is zijn uitgangspunt, waar gaat het hem om? Dat kun je het best te weten komen door hem te vergelijken met voorgangers, dus middeleeuwse theologen als Augustinus en Thomas van Aquino.

Het uitgangspunt van Luther is de leer van de twee rijken: het rijk van het innerlijk van de mens, dat in relatie staat met God, en het rijk van de wereld buiten dat innerlijk van de mens. Hij bedoelt de scheiding tussen het rijk van het geloof en dat van het natuurlijke verstand. Deze twee rijken zijn bij hem gescheiden. Dit uitgangspunt verschilt wezenlijk van dat bij middeleeuwse denkers, die geloof en

(advertenties)

**ALLE AANDACHT
VOOR AFSCHEID
NAAR WENS EN
HERINNERING**

omen
UITVAARTZORG
MET MEERWAARDE

EDWARD KARDOL

Oostdorperweg 151
2242 NJ Wassenaar
☎ 070 514 61 00

info@omen-uitvaartzorg.nl
www.omen-uitvaartzorg.nl

FACILITEITEN VOOR HET VERZORGEN VAN:

- UITVAARTEN
- OVERLEDENEN
- OPBARINGEN
- CONDOLEANCES
- AFSCHEIDSBIJENKOMSTEN
- MEMORIALS

INFORMATIEPUNT VOOR HET:

- BESPREKEN VAN UITVAARTEN
- REGISTREREN VAN UITVAARTWENSEN
- DEPOSITO EN UITVAARTVERZEKERINGEN
- GEDENKTEKENS - URNEN - SIERADEN
- UITVAARTKISTEN

Pieta van der Vis: 'De vrouw in het ambt moest haar positie veroveren'

"Ik was met al dat vrijwilligerswerk nooit thuis, maar mijn gezin heeft daar niet onder geleden. Ik kreeg alle steun van mijn man."

Ga je het nu rustiger aandoen?

"Ouderen bezoeken gaat niet meer. Ik behoor nu zelf tot de doelgroep. Maar ik ben altijd bezig, voor anderen of met mijn

hobby's. Ik ben dol op cryptogrammen. Op het bureau ligt een enorme legpuzzel. Ik brei nu sokken voor mijn zwager. Ik kan me niet voorstellen dat iemand zich verveelt. Ik ben nooit depressief. Als ze me vragen hoe het gaat, antwoord ik altijd: goed! Niet zeuren is mijn motto. Dan gaan de mensen je mijden. We moeten veel meer lachen met elkaar."

rede in elkaars verlengde zagen. Het geloof bouwde voort op de rede. Hun mensbeeld was ook positiever dan dat van de reformatoren. Het natuurlijk verstand hielp de mens op zijn weg naar God. Luther stelt hier een breuk vast. Volgens hem kan de natuurlijke rede niet helpen bij het bereiken van het heil bij God.

Calvijn

Voor de hervormde kerk in Nederland is Calvijn belangrijker dan Luther. Maar ook Calvijn deelt het uitgangspunt van Luther. Luther waardeerde Calvijn, en dat was wederkerig. Ook al bestaat er verschil tussen Calvijn en Luther, het uitgangspunt van de scheiding tussen geloof en rede vinden wij bij allebei.

In artikelen die nu over Luther verschijnen wordt onder meer gesproken over diens anti-joodse houding. Zelfs wordt er een verband gemaakt tussen Luthers opvatting en het antisemitisme van het Derde Rijk en de holocaust. Dit verband is er niet. Er is een groot verschil tussen een theologisch anti-judaïsme en een biologisch antisemitisme. Luther verzette zich tegen het idee dat de mens op God met lichamelijke en menselijke beelden

vat kon krijgen. Hij staat daarmee in een traditie die we al in de vroege kerk dus vanaf de eerste eeuw na Christus vinden. Het geloof is geestelijk, en we moeten die twee rijken niet verwarren. Luther uitte zich niet vriendelijk over de joden, maar dat moeten wij binnen zijn uitgangspunt plaatsen. Hij noemt ergens de paus de echte jood, of de christenen die van het geloof waren afgevallen.

Aartsconservatief

Ook lees je soms dat Luther op het eind van zijn leven aartsconservatief is geworden. Waarschijnlijk wordt bedoeld dat hij de boerenopstand afkeurde. Waarom deed hij dat? Omdat de boeren, die zonder twijfel in een ellendige sociale situatie verkeerden, onder de vlag van het christelijk geloof een opstand voerden. Ook daar zag Luther een vermenging van de twee rijken, en dat keurde hij af.

Luther is een fascinerend auteur. Hij heeft ongelofelijk veel geschreven en dat steeds met enorme passie. Makkelijk was hij niet, niet als theoloog, en ook niet in de omgang. Maar omgang met lastige mensen levert vaak veel op.

Diensten à la carte

Zondag 2 oktober (Israël-zondag) en zondag 27 november (Eerste Advent) kunt u weer à la carte kerken in de Messiaskerk. Een verkorte dienst, daarna een korte thee- of koffiepauze, en vervolgens nog een tweede gang naar de kerkzaal voor een boeiende presentatie. Op Israël-zondag wordt deze gegeven door de sprankelende hebreïste dr. Anne-Maria van Hilst die ons meeneemt in de wereld van de joodse gastvrijheid. Op Eerste Advent een spannende samenspraak tussen twee emeriti professoren die beiden een boek over Jezus publiceerden. Eginhard Meijering bevraagt Fik Meijer en vice versa over het beeld van Jezus dat hen voor ogen staat. Dienst à la carte wil zeggen dat u drie mogelijkheden hebt om erbij te komen: als de dienst begint (10.00 uur), als de koffie wordt geschonken (10.40) en als de presentatie begint om 11.00 uur. Iedereen is hartelijk welkom.

Taizé in de Kievietkerk

Op 9 oktober staat de kerkdienst in de Kievietkerk in het teken van de spiritualiteit van Taizé. Taizé is een dorp in de Bourgogne in Frankrijk.

Door Jilles de Klerk

In 1940 stichtte frère Roger in Taizé een internationale oecumenische kloostergemeenschap. Momenteel telt die gemeenschap honderd broeders. Velen van hen werken in achterstandsgebieden in Europa en daarbuiten. Frère Roger kwam in 2005 op tragische wijze om het leven, toen hij door een verwarde vrouw met een mes werd gestoken.

Meditatie

Jaarlijks komen duizenden bezoekers van over de hele wereld naar Taizé. Onder hen vooral veel jongeren. Zij komen om de heel eigen spiritualiteit van Taizé mee te maken. Die kenmerkt zich door zang, schriftlezing, stilte, ontmoeting en gesprek. De liederen uit Taizé zijn eenvoudig van melodie en tekst. Ze nodigen uit tot meditatie en verinnerlijking. Dit wordt versterkt door het herhaaldelijk zingen van dezelfde tekst. In Taizé heeft de hele liturgie het karakter van een gebed. Er is daarom veel stilte. Die biedt ruimte om op een eigen manier het verlangen naar God uit te spreken en te voeden. Een dienst in Taizé kent geen of een heel korte preek. Ook die heeft een meditatief karakter.

Het internationale karakter van Taizé komt ook tot uiting in liederen in verschillende talen. Het samen zingen in elkaars talen tekent de eenheid van christenen wereldwijd. We maken deel uit van een

gemeenschap die de grenzen van volken, talen en culturen overschrijdt.

Onophoudelijk zingen

In de dienst van 9 oktober zwijgt het orgel. De liederen worden begeleid door Anja van Dooren (klarinet), Ellen Jansen (cello) en Marc Lezwijn (gitaar). De cantorij van de Kievietkerk is voor deze gelegenheid aangevuld met zangers uit de andere wijkgemeenten. Dit koor staat onder leiding van Anneke Jansen. Ellen Capel, Anneke Jansen en Jilles de Klerk wisselen de gemeentezang af met solozang. In de dienst zal er ook ruimte zijn om het persoonlijke gebed te ondersteunen door het aansteken van een kaarsje. We hopen de verstilte en meditatieve sfeer die er in de Taizé-dienst van 17 april heerste, ook op 9 oktober te beleven.

Hoogtepunt

Een Taizé-bundeltje zegt: 'Niets helpt ons beter tot gemeenschap te komen met de levende God dan een meditatief gebed, met als hoogtepunt een onophoudelijk zingen dat doorgaat in de stilte van ons hart als we weer alleen zijn'.

(advertenties)

De Horsten
uitvaartverzorging
WASSENAAR & VOORSCHOTEN

Een vertrouwd gezicht in Wassenaar & Voorschoten

Wanneer u in uw directe omgeving te maken krijgt met een overlijden, kunt u - 24 uur per dag - contact met ons opnemen

www.dehorstenuitvaartverzorging.nl
info@dehorstenuitvaartverzorging.nl

Wassenaar: tel. 070 - 514 43 45 (24 uur per dag)
Voorschoten: tel. 071 - 561 08 00 (24 uur per dag)

De Horsten Uitvaartverzorging, Postbus 1011, 2240 BA Wassenaar

"Als we naar de kerk gaan, kiezen we daar bewust voor"

De kerk bestaat niet zonder haar gemeenteleden. Hoe kan zij de verbinding maken tussen de verschillende leden met elk hun eigen kijk op de wereld? Met de blik op de toekomst gericht is het goed om kennis te maken met de diversiteit en gemeenschappelijkheid. Wat is het dat ons bindt en waarin verschillen wij? Een terugkerend profiel van gemeenteleden die zomaar gekozen zijn. Wij spraken met Rob en Annemarie de Lind van Wijngaarden, beiden arts en ouders van twee kleine kinderen.

Door Maarten Steenbakker

Hoe is jullie binding met de Protestantse Gemeente Wassenaar ontstaan?

Rob: "Ik kwam vroeger veel in de Kievietkerk met mijn ouders. Tijdens mijn studie in Leiden werd dat minder, ondanks dat het niet ver was van Wassenaar. In mijn studententijd leerde ik Annemarie kennen. Toen kwamen we samen naar de Kievietkerk, maar dan vooral tijdens de bijzondere diensten met Pasen en Kerstmis. Toen we gingen trouwen, wilden we dat graag in de Kievietkerk doen. Het was extra bijzonder omdat de inzegening werd gedaan door een vriend van mij van de middelbare school."

Annemarie: "Het meest betrokken raakten we na de doop van onze dochter in de Kievietkerk. Toen kwamen we daarna wat regelmatig. We werden ook uitgenodigd om deel te nemen aan een kring. We zijn eigenlijk actiever in de kring dan de eredienst in de kerk."

En op welke manier zijn jullie nu nog steeds verbonden aan de kerk?

Annemarie: "Vooral dus via de kringgesprekken. Veel deelnemers aan de kring komen niet zo vaak in de kerk maar zijn wel heel actief in de kring. We komen elke maand bij elkaar onder leiding van Jilles. Onderwerpen zijn gekozen aan de hand van Bijbelverhalen of bijvoorbeeld een boek dat daarop is gebaseerd."

Rob: "We zijn geen trouwe kerkgangers,

dat zit helaas niet in ons systeem. We hebben allebei een drukke baan met soms onregelmatige diensten. Annemarie is haar proefschrift aan het schrijven. En we hebben de zorg over onze beide kinderen. We zouden het wel fijn vinden om vaker te gaan, maar dat lukt nu gewoon niet. Gelukkig lukt het wel om de kringgesprekken bij te wonen. In ieder geval één van ons tweeën. Onze zoon is wel gedoopt in de Kievietkerk door Jilles."

Wat zou er aan de kerk kunnen verbeteren om (nog) meer aan te sluiten bij jullie?

Rob: "Voor ons is er een verschil tussen de kerk en het geloof. De kerk is een middel om je geloof te uiten. In onze dagelijkse praktijk zijn er ook nog zoveel andere dingen die je moet doen. Je kunt je ook verbonden voelen met de mensen die er zijn zonder op zondag te komen. De Kievietkerk is een hechte kerk. Er zijn veel mensen die ik al lange tijd ken, ook veel vrienden van mijn ouders. Wij spreken binnen onze kring via WhatsApp met elkaar af om eens in de zes weken naar de kerk te komen op zondag. Dan is er ook kinderopvang geregeld en zijn er veel mensen met kleine kinderen. Dat is een aantal keer succesvol geweest. Laatst was trouwens ook een succesvolle dienst op een boerderij van een gemeentelid. Het was de laatste dienst voor de zomer. Wij hebben toen echt gepland om daarheen te gaan. Er was ook een lunch bij en dat was heel gezellig. Dat soort diensten hebben echt een sociaal aspect en dat is wat wij aantrekkelijk vinden."

Annemarie: "Ja, we hebben echt binding met de mensen en via hen ook met de kerk. En ook de inhoud van de dienst is belangrijk. Jilles heeft vaak een heel inhoudelijke preek en dat valt op. Dat is anders dan we wel eens meemaken in een andere kerk. We hebben ook wel eens met de kring een dienst voorbereid en dan ben je echt inhoudelijk daarmee bezig. Iemand in de kring had voorgesteld om inspiratie uit een kunstwerk te halen.

Rob en Annemarie met hun kinderen Rose Marie en Floris

We kozen samen voor 'De schepping van Adam' van Michelangelo. Het was erg leuk om daarna de dienst bij te wonen die we samen hadden voorbereid. Dan is het ook leuk om te vragen wat anderen ervan vinden en hoe anderen het beleven."

In welke richting moet de kerk zich volgens jullie bewegen in de toekomst?

Rob: "Om te blijven bestaan zijn meer jongere mensen nodig. De gemiddelde leeftijd is hoog en bijna iedereen komt daar van kinds af aan. Over tien, vijftien jaar, wie gaat er dan nog naar de kerk? Dan loopt het gewoon leeg en blijft er weinig over, zeker actieve mensen." Annemarie: "Maar voor ons is het nu echt even onmogelijk extra dingen te doen. Als we iets meer gesetteld zijn en meer tijd hebben dan staan we er echt

wel voor open. Ook al komen we niet zo vaak meer, de verbondenheid is er gewoon."

Rob: "Het is ook goed dat er een gebouw is waarin je samen kunt komen. Het is voor veel mensen nu een vanzelfsprekendheid dat het er is, maar we zullen wel actief moeten blijven om het te behouden. Misschien moeten we ervoor kiezen om op kleinere schaal verder te gaan. Veel oudere mensen gaan naar de kerk omdat dit nu eenmaal de gewoonte is. Voor ons is het geen vanzelfsprekendheid meer om wekelijks naar de kerk te gaan op zondag. Maar als wij gaan, dan is het wel omdat we er bewust voor kiezen en niet omdat het nu eenmaal een gewoonte is. Het is belangrijk dat de kerk die relevantie voor ons kan vasthouden."

Informatieavond over Lutherreis op 17 oktober

In het kader van 500 jaar reformatie in 2017 zijn er stemmen opgegaan om een Lutherreis te organiseren naar bekende en minder bekende Luthersteden. Het gaat om een reis van 12 tot en met 17 juni 2017.

Door Kees Mos en Anneke Prins

De reis wordt verzorgd door reisorganisatie Drietour en per luxe touringcar gemaakt. Het streven is met circa 32 gemeenteleden onder leiding van ds. Mos en Anneke Prins een eigen Wassenaarse groep te vormen en een programma aan te bieden dat op Wassenaarse maat is

gesneden. Inmiddels is er een voorlopig programma bekend. We verblijven twee nachten in Erfurt en drie nachten in Leipzig.

Informatieavond

Op maandag 17 oktober zal een informatieavond worden gehouden in de Messiaskerk. Na een korte inleiding zal ds. Kees Mos een presentatie geven over Luther. Inloop en koffie van 19.30 tot 20.00 uur. Als u deze avond wil bijwonen dan kunt u zich hiervoor tot 13 oktober opgeven bij Anneke Prins. Voor de reis kunt u zich tot uiterlijk 10 november bij haar aanmelden, e-mail: mgmprins@hetnet.nl.

Monuta

Dat was pas een mooie uitvaart.

Maar hoe regel je zo iets?

Van muziek tot rouwauto: in Monuta Uitvaartwens kunt u al uw wensen vastleggen. Kijk op monuta.nl of bel ons voor een afspraak.

Bij Monuta in Leiden denken we graag met u mee.

Bel 071 - 521 32 31

Monuta Van der Luit
Willem de Zwijgerlaan 179, Leiden

Bel 071 - 573 08 30

Monuta 't Leidse Huys & Soek
Gitstraat 1, Leiden
www.monuta.nl

Verstild leven

“Een landschap met koeien, een hondje op het strand, een mandje peren... We zien het de hele dag, overal, het is zo alledaags. En het is juist dát wat mij zo aantrekt. De schoonheid van de eenvoud waar we misschien veel te weinig van genieten. Dát is wat ik wil schilderen, hoe de zon het even aanraakt, de belichting die het zo interessant kan maken. Geen ingewikkelde verhalen of visies, uitleg is eigenlijk niet nodig. Het is wat het is. Een ode aan de schepping.”

Zo karakteriseert de Wassenaarse kunstenaar Mieke van Doornik haar werk. In de hal van de Messiaskerk zal binnenkort een aantal doeken van haar worden tentoongesteld. Zij heeft altijd een voorliefde gehad voor het portret. “Als je precies dát kan treffen wat zo eigen is aan die persoon, dát waar mensen door ontroerd raken. Soms weet ik zelf niet eens wat het dan is, de blik in de ogen, net dat even opgetrokken mondhoekje...?”

Datzelfde geldt voor haar portretten van honden en katten, waarbij ze zich kan uitleven in het weergeven van de vacht, de kleur, de structuur, de dichtheid. En niet te vergeten de koeien met hun ontwapenende blik en hun logge lijven.

Nieuw: diaconale zondag op 13 november

Voor het eerst dit jaar zal de oogstdienst een gezamenlijke viering zijn van de drie wijkgemeenten in de Messiaskerk. Een werkgroep uit de diaconie heeft de dienst op 13 november voorbereid met als thema ‘Boerinnen in Ghana’. Ingegaan wordt op de rol van de vrouw in Noord-Ghana. Zij zorgt niet alleen voor het huishouden, ze werkt ook op het land om het gezin te eten te geven en om iets te verkopen. Mede dankzij landbouwprogramma's van de presbyteriaanse kerk aldaar wordt de oprichting van boerenbedrijfjes door

Stilleven

Toch neemt in haar werk het stilleven een steeds belangrijker plaats in. Een mandje met kersen, perziken of peren, geschilderd in de traditie van de Hollandse fijnschilders. De term ‘stilleven’ bevat een tegenstrijdigheid, leven is dynamisch. Maar op het doek wordt de tijd stilgezet, door concentratie en verdieping. Het stilleven nodigt uit om stil te staan. De voorwerpen stijgen boven zichzelf uit, krijgen een lading vol symboliek. Zo ontstaat kunst met kwaliteit en inhoud. In de middeleeuwen was geen plaats voor het stilleven, maar toen de kerk niet langer de grote opdrachtgever was voor de kunstenaars, richtten die hun blik steeds meer op het aardse. Mieke van Doornik laat zien hoe hemels mooi dat aardse is.

Feestelijke opening

De commissie Kerk & Kunst nodigt u van harte uit aanwezig te zijn bij de feestelijke opening van de expositie met werk van Mieke van Doornik op zaterdag 15 oktober, 15.00 uur in de hal van de Messiaskerk. Overige openingstijden: 22 en 29 oktober, van 15.00 tot 17.00 uur. Wie nu al wil kennismaken met haar werk, moet haar site maar eens bezoeken: www.miekevandoornik.nl.

deze vrouwen gestimuleerd. Kerk in Actie ondersteunt dit project. De diaconie schenkt 750 euro.

Vragen van lezers

Vraag

In de kooruïne van de Dorpskerk bevinden zich in de noordmuur (kerkhofzijde) twee ronde gaten. Wat was de functie daarvan?

Antwoord van Dick den Ouden

In het koor van de Dorpskerk stond het altaar ter hoogte van de twee ronde openingen. Die twee ronde gaten boden dus vanaf het kerkhof uitzicht op het altaar. Vandaar de naam ‘hagioscopen’, ze boden letterlijk uitzicht (scoop) op het heilige (hagios). In gewoon Nederlands worden ook de benamingen reliekvenster, leprozenvenster en sacramentsvenster gebruikt. Het venster bevindt zich op ooghoogte of iets lager. Wanneer iemand de toegang tot de kerk werd geweigerd wegens besmettelijke ziekte of excommunicatie, kon toch van buiten het opdragen van de mis worden meebeleefd. Het venster bood soms ook uitzicht op een relikwie of een gewijde hostie. Niet alleen van buiten naar binnen, maar ook van binnen naar buiten had de hagioscoop een functie. Door die openingen wierp de kerk haar licht op het kerkhof en de donkere buitenwereld, symbool van de uitstraling van het evangelie. Een onbekende dichter geeft in een sentimenteel gedicht de functie van de hagioscoop als venster voor leprozen goed weer.

De koster sluit de kerkepoort...
Het kloggelui verstomt.

Men luistert binnen naar Gods woord
dat van het altaar komt.

Daar kruipt geheel gehuld in lompen,
een weerzinwekkende figuur.
Handen en voeten zijn slechts stomp.
Ze zoekt wat houvast bij de muur.

Dan knielt ze bij het kleine raam,
dat naast de poort is aangebracht.

Ze vouwt haar knokkels vroom te saam
en prevelt haar gebeden zacht.

Nu kijkt ze door het raam naar binnen,
waar 't altaar zichtbaar is
en luistert naar Latijnse zinnen,
behorend bij de heil'ge mis.

Ze staat bekend als de Leproze.
Het volk is bang voor haar gebrek.
Ze is bezeten door het boze.
Voor haar is in de kerk geen plek...

Heeft u ook een vraag? Stuur deze naar de redactie (zie colofon).

Gericht naar
uw persoonlijke wensen

Verzorgen van en hulp bij
verzekeringen en deposito's

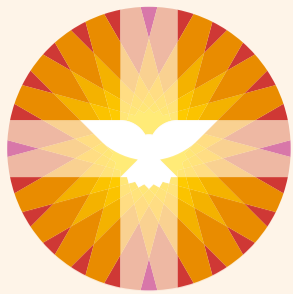
Diverse uitvaartcentra beschikbaar,
o.a. 'Sorghvliet',
Groot Hertoginnelaan,
's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassastraat 110
's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl

www.engelenenspoor.nl

Redactioneel Onrust

Tijdens de voorbereiding van dit blad kwamen wij te spreken over de onrust die bij veel mensen ontstaat naar aanleiding van de heftige gebeurtenissen, de aanslagen en de vele haatmails van de laatste tijd. Wat doet dat met ons en met ons geloof? In een artikel op pagina 3 hebben Conny Koets en Rick van Keulen hierover een tweegesprek. Maar er kwam ook duidelijk naar voren dat wij onze ogen niet mogen sluiten voor de vele positieve signalen die wij ervaren, zowel van binnen als van buiten onze omgeving.

Wij lezen in het artikel van Hans van Kesteren op pagina 3 dat men geslaagd is in het vormen van een nieuwe kerkenraad. Het is bemoedigend dat er wederom mensen zijn die zich voor de kerk willen inzetten.

De zomer is voorbij en dat is duidelijk te merken aan het aanbod van de vele activiteiten. Van de Taizé-dienst, de nieuwe tentoonstelling van Kerk & Kunst, de bazaar in de Messiaskerk, de voorbereiding van de Lutherreis tot de diaconale zondag met medewerking van een koor uit Ghana, het zijn allemaal momenten die wij met elkaar mogen delen.

Ik wil afsluiten met te verwijzen naar het gesprek op pagina 4 met Pieta van der Vis. Dat getuigt van veel levenswijsheid en eindigt met de woorden: "Wij moeten veel meer lachen met elkaar!" Ik sluit mij daar graag bij aan.

Nelleke van Duijn

Kerkdiensten

Dorpskerk, Plein 3, tel. 070 - 511 35 20 | ds. J.A.D. van der Boon, tel. 070 - 517 11 48
Kievietkerk, Oranjelaan 2, tel. 070 - 517 97 24 | ds. J.M. de Klerk, tel. 070 - 889 03 33
Messiaskerk, Zijllaan 57, tel. 070 - 511 55 82 | ds. N.K. Mos, tel. 071 - 542 62 74

Alle kerkdiensten beginnen om 10.00 uur, tenzij anders aangegeven.

Kijk voor actuele informatie over de kerkdiensten op de website: www.pkn-wassenaar.nl

	Dorpskerk	Kievietkerk	Messiaskerk
Zondag 2 oktober Israël-zondag	dhr P. Visser (Sneek)	ds. R. Steenstra (Leiden)	ds. N.K. Mos Kerkdienst à la carte m.m.v. Anne-Maria van Hilst
Zondag 9 oktober	ds. J.A.D. van der Boon Cantatedienst	ds. J.M. de Klerk Taizé-dienst	ds. N.K. Mos Doopdienst
Zondag 16 oktober	ds. J.A.D. van der Boon	ds. J.M. de Klerk	ds. N.K. Mos
Zondag 23 oktober	ds. R.H.L. Fechner (Maarsbergen)	mw ds. R.C.G. Schultheiss (Sassenheim)	mw drs. G. Neels (Leiden)
Zondag 30 oktober	ds. J.A.D. van der Boon	ds. G.C. van de Kamp (Delft)	ds. N.K. Mos
Zondag 6 november Gedachteniszondag	ds. J.A.D. van der Boon Cantatedienst, 19.00 uur ds. N.K. Mos	ds. J.M. de Klerk	ds. N.K. Mos
Zondag 13 november Diaconale zondag	Zie Messiaskerk	Zie Messiaskerk	Gezamenlijke dienst met ds. J.M. de Klerk en ds. N.K. Mos m.m.v. een Ghanees koor
Zondag 20 november	ds. R. van Zwieten (Amsterdam)	ds. J. Rinzema (Laren)	mw ds. A. Brabander- Schuytplot (Wassenaar)
Zondag 27 november 1e zondag van Advent	ds. J.A.D. van der Boon	ds. R. Lanooy (Den Haag)	ds. N.K. Mos Kerkdienst à la carte m.m.v. Fik Meijer en Eginhard Meijering

Gedachtenisconcert

Ter gelegenheid van Gedachteniszondag is er op zondag 6 november een gedachtenisconcert in de Goede Herderkerk aan de Stoeplaan, aanvang 16.00 uur. Tijdens deze dienst wordt het Requiem van Mozart onder leiding van Anneke Huitink ten gehore gebracht. Pastoor Hagen en dominee Mos zullen teksten uitspreken die passen bij de muziek.

Nieuw seizoen Muziek Matinee

Voor de negende maal vindt in de Messiaskerk de serie Muziek Matinee Messiaskerk plaats. De concerten geven kleur aan de sombere zondagmiddagen in de

herfst en winter. Ze worden gepresenteerd door ds. Mos, die niet alleen een muzikkenner is, maar vooral zorgt voor een sfeer waarbij musici en toehoorders

zich welkom voelen. Voor het programma zorgt in de eerste plaats John Mewissen. De commissie bestaat verder uit Hetty Lugthart en Kees Mos. Er is een grote verscheidenheid aan genres en uitvoerenden. Op 16 oktober 2016 begint het seizoen met het Scheveningse koor Gli Uccelli onder leiding van Richard Ram. Een uur voor aanvang kunnen de mensen binnenlopen voor een uitgebreide thee. De thee wordt geserveerd door Janny en Peter Woudsma en An IJpenga. Tot slot: de onmisbare logistieke schakel in het geheel is koster Jac van Vliet.

Het volgende nummer...

...verschijnt in de laatste week van november